

Juryrapport BNG Bank Literatuurprijs 2020

In tijden van corona gaat alles altijd een beetje anders dan voorheen. Bij wijze van juryoverleg waren er deze keer geen drank- en schransfestijnen in Grand Café Eerste Klas in Amsterdam, nee, rustig streken de verschillende leden van de jury neer in een ruim lokaal in het Haagse gebouw van de BNG Bank om de keer daarna opgewekt bijeen te komen in een van de gangen van de Vrije Universiteit in Amsterdam, waarbij dan toch weer één jurylid zich uit voorzorg uitsluitend via een Zoomverbinding met de discussie bleek te gaan bemoeien. Kon het er in het verleden, wellicht gestimuleerd door de inname van bier en bitterballen, nog weleens verhit aan toegaan: het proces verliep deze keer in kalme harmonie. Fluks werkten de juryleden zich door de stapel ingezonden boeken heen, daarbij het soms gecompliceerde reglement van de BNG Literatuurprijs aangaande wie er wel of niet in aanmerking kwam voor het ontvangen van de prijs nauw in acht nemend. Tijdens de hele procedure wisten drie boeken zich los te maken van de rest van de overigens ook over het algemeen zeer gewaardeerde verzameling vol ambitieus egoproza, handleidingen om op de een of andere manier een beter leven te leiden, emotionele gemoedsuitstortingen en beschrijvingen van intens beleefde reizen in verre buitenlanden op zoek naar bijvoorbeeld een verdwenen familielid. De jury was het erover eens: met deze drie die ze tot slot overhielden hadden ze echte schrijvers te pakken – schrijvers van literaire fictie, schrijvers van romans, schrijvers van boeken die amuseren en ontroeren. In alfabetische volgorde op grond van de achternaam van de schrijver komen ze nu langs.

Merijn de Boer, *De Saamhorigheidsgroep*

In *De Saamhorigheidsgroep* biedt Merijn de Boer een portret van een groep wereldverbeteraars in Haarlem in de jaren tachtig. Buitenstaander Bernhard Wekman sluit zich, daartoe aangezet door zijn vriend Felix, aan bij de groep. Bernhard is niet zo'n enorme idealist, maar in het gezelschap bevindt zich ook Liza, een vrouw op wie hij zodra ze begint te praten verliefd wordt. Er is geen weg meer terug: Bernhard wordt lid van dit wonderlijke gezelschap, dat door Merijn de Boer met vaste hand consequent droogkomisch wordt getypeerd met zinnen als deze: 'Via de Pijlsaan reden ze naar de Wagenweg. Daar probeerden ze met z'n drieën naast elkaar te fietsen, terwijl ze over het conflict tussen Israël en Libanon praatten.'

Wat erg goed werkt is dat Haarlem het decor is waar deze lieden hun plannen voor hun acties en demonstraties bedenken. Hierdoor ontstaat het beeld van een kleine wereld binnen, of zelfs volledig afzijdig van, een grote wereld. Het levert een humoristische effect op – de personages spannen zich enorm in om de wereld te verbeteren maar de wereld zal er zelf niets van merken – en dat wordt nog versterkt door de manier waarop de roman in elkaar is gezet. Het eerste stuk is gesitueerd in New York in 2018. Bernhard is topdiplomaat van beroep, zijn vrouw is tijdelijk weg en Bernhard grijpt de gelegenheid prompt aan om een andere, jongere vrouw mee naar de opera te vragen – iets wat op het laatste moment niet doorgaat. Dit gegeven brengt ons bij het volgende element van deze roman.

In *De Saamhorigheidsgroep* draait het uiteindelijk op een dan weer kluchtige en dan weer ontroerende wijze om de relaties die er tussen de leden van de groep linkse idealisten bestaan; het laat de kansen zien die mensen in hun persoonlijke betrekkingen met elkaar missen – een klassiek gegeven dat gloedvol wordt uitgewerkt. De roman is een komedie met een droefgeestige ondertoon, en het verhaal wordt technisch zeer goed verteld. Het tijdsbeeld dat wordt opgeroepen – de PPR, de PSP, de demonstraties tegen kruisraketten, het samen knutselen met oude melkverpakkingen en lege eierdozen en het knuffelen met elkaar dat voorafgaat aan vrijwel elke bijeenkomst tot aan het lekker met z'n allen naakt dansen in de Hollandse natuur – roept wellicht een gevoel van nostalgie op

en is in elk geval op een dan weer milde en soms zelfs uitzinnige manier komisch. Wat vooral beklijft is de diepe menselijkheid van De Boers proza.

Eva Meijer, *De nieuwe rivier*

‘De rivier spleet de aarde in tweeën. (...) Bocht na bocht werd door het land een lijn getrokken en toen de mensen ’s ochtends hun gordijnen openden lag zij daar, bruin en glanzend, ja, je zou kunnen zeggen trots, het uitzicht altijd veranderd.’ Hoofdpersonage van *De nieuwe rivier*, de vijfde roman van Eva Meijer (1980) is – jawel - een rivier.

Op een dag kronkelt er, zomaar uit het niets, een nieuwe rivier door Koraalboom. Geologen schrijven dit toe aan de grootschalige kap van bossen voor de sojateelt, maar dorpsbewoners denken aan de wraak van oude goden. Journalist Janet Stone gaat op onderzoek uit voor een reportage. Ze wordt echter verrast door de moord op sojaboer Hugo Frys en ontdekt dat de nieuwe rivier onderdeel is van een nog veel groter probleem.

Meijer roept met deze roman een nieuw genre in het leven: ‘de eco-detective’, een geëngageerde whodunit waarin het klimaat centraal staat. Met zichtbaar veel plezier – ze speelt met verschillende stijlregisters - schetst ze een magische wereld met net wat meer gevoel voor de betovering en onttovering die de machtige natuur in beschadigde staat de mens kan bezorgen. Het verhaal speelt zich af op een fictieve locatie, die gezien de sfeer en het klimaat, Zuid-Amerikaans aandoet.

Vanuit verschillende perspectieven onderzoekt Meijer de betekenis van de rivier. Er is het perspectief van de (westerse) journalist, een geoloog, een politieagent, een zweverige burgemeester, een milieuactivist en de vermoorde sojaboer. Al die stemmen bij elkaar zorgen voor een overstijgend verhaal. Hoewel het onderwerp zich goed leent voor simplistisch activisme (een betere wereld begint bij jezelf!), heeft Meijer oog voor de complexiteit. Ze toont de grotere verbanden van de klimaatproblematiek met onder andere politiek, armoede en corruptie.

De Jury van de BNG Literatuurprijs roemt *De nieuwe rivier* vanwege Meijers gewaagde aanpak, haar stilistische variëteit, de complexiteit en originaliteit van het verhaal. Met deze roman weet Meijer op eigenzinnige wijze de tijdsgeest te vatten.

Martijn Simons, *De Hollandse droom*

In zijn meeslepende en cynische roman *De Hollandse droom* schetst Martijn Simons twee falende gezinnen tegen de achtergrond van het Nederland van ruim tien jaar geleden: met talkshows van Pauw & Witteman, Balkenende als premier en Beatrix als koningin. Al vanaf de eerste bladzijde trekt Simons zijn lezer de vuistdikke roman in. Hoofdpersoon is Rudolf Keller, gerespecteerd rechter en beoogd minister met een foute vader, echtgenote Marloes die als kunstenaar vruchtbaarheidsbeelden maakt en vooral aan zichzelf denkt, zoon Bram, een ambitieuze journalist die een bestseller schrijft over zijn SS-grootvader, en dochter Evi, een dj die verslingerd is aan dancemuziek en drugs. Via schoolvriendschappen raken de levens van het gezin Keller verstrengeld met die van de Marokkaans-Nederlandse Houda en Mustafa. Afwisselend wordt het verhaal vanuit Rudolf, Evi en Houda verteld. In de loop van de roman ontwikkelt zich een spannende intrige die op de laatste bladzijde eindigt in een dramatische ontknopung.

Simons waaiert breed uit – waarschijnlijk staat de verwijzing naar A.F. Th van der Heijden niet voor niets in de roman: leven in de breedte – hij weet de aandacht van de lezer ook goed vast te houden in scènes die spelen in het gezin, de politiek, de dancescene, en de journalistiek. De oppervlakkige

talkshowwereld brengt hij kleurrijk in beeld in vaak ironiserende taferelen vol clichétaal. En dat Keller, met zijn rammelende huwelijk en zijn slechte relatie met zoon en verslaafde dochter minister van jeugd en gezin wil worden is natuurlijk het toppunt van ironie.

Simons heeft oog voor detail. Hij heeft een levendige stijl waarin hij korte en lange zinnen afwisselt en knappe dialogen en pakkende en soms grappige beelden de aandacht vasthouden. Zo is de moeder al 'hoogsensitief voordat die term in de mode kwam'. Moeder en dochter kunnen het slecht met elkaar vinden. In de psychiatrische kliniek bekijkt Evi zichzelf: 'Als ik voor de spiegel stond zag ik de grammen, ponden kilo's er gewoon aanvliegen, als hompen natte klei die mijn moeder met onderdrukte agressie tegen een van haar beelden aan plakte.' Wanneer Keller, die strategisch en op ongeoorloofde wijze bezig is zijn carrière richting ministerschap te plannen, de situatie uitlegt aan zijn vriendin, schrijft Simons: 'Telkens verplaatste hij het peper- en zoutvaatje volgens een vast patroon, als stukken op een schaakbord.' Dat patroon lijkt zich ook op andere momenten in zijn leven aan te dienen.

Van de droom uit de titel is niet veel te merken – de roman kent geen winnaars. Het kwaad wordt niet gestraft, het goede niet beloond.

Gelukkig bevinden we ons vandaag niet in de roman van Martijn Simons en dus wordt het goede wel degelijk beloond. Drie prachtige romans worden door ons in het volle licht van de aandacht geplaatst, in elk geval in het volle licht van onze aandacht, en van u die nu luistert, maar slechts een van de drie romans kan de hoofdprijs krijgen. De jury heeft unaniem gekozen voor een roman waarin op een dwarse manier politieke en maatschappelijke betrokkenheid wordt beschreven, maar waarin bovendien wordt ingezoomd op individuele levens. De schrijver van de roman is een begenadigd humorist, die zijn personages neerzet in al hun kleinheid, maar die ook oog heeft voor hun tragische grootheid binnen hun eigen intieme leefgemeenschap. De beschreven gebeurtenissen spelen zich af in een wereld die inmiddels niet meer bestaat maar die voor velen nog niet zo lang geleden een vanzelfsprekendheid was. De schrijver heeft een fijnzinnig oog voor details en weet in zijn roman een grote lijn door te trekken van een periode die nu zo'n veertig jaar achter ons ligt naar het heden. De BNG Literatuurprijs 2020 gaat naar Merijn de Boer met zijn roman *De Saamhorigheidsgroep*.

Hetty Hafkamp (voorzitter)
Jacqueline Bel
Dieuwertje Mertens
Arie Storm